

NORGES OFFICIELLE STATISTIK. V. 124.

ALKOHOLSTATISTIK.

I.

FORBRUK AV BRÆNDEVIN, VIN OG ØL I NORGE
1814—1909.

(Statistique des boissons alcooliques :

*I. Consommation de l'eau de vie, du vin et de la bière en Norvège,
1814 à 1909.)*

Utgitt av

DET STATISTISKE CENTRALBYRAA.

KRISTIANIA.

I KOMMISSION HOS H. ASCHEHOUG & CO.

1910.

Pris: kr 0.50.

Norges Officielle Statistik, række V. (Statistique officielle de la Norvège, série V.)

Nr. 1—77 vil findes opført i Fortegnelse over Norges Officielle Statistik m. v. 1 januar 1906—31 december 1908.

Trykt 1909:

- Nr. 78. Sindssykeasyllernes virksomhet 1907. (*Hospices d'aliénés.*)
- 79. Fattigvæsenet 1905. (*Assistance publique.*)
- 80. Fængselstyrelsens aarbok 1904—1905. (*Annuaire de l'Administration générale des prisons.*)
- 81. Skolevæsenets tilstand 1906. (*Instruction publique.*)
- 82. Skiftevæsenet samt overformyndierne 1906 og 1907. (*Successions, faillites et biens pupillaires.*)
- 83. Veterinærvæsenet og kjødkontrollen 1907. (*Service vétérinaire et l'Inspection de la viande.*)
- 84. Norges kommunale finanser 1906. (*Finances des communes.*)
- 85. Jordbruktstillingen 30 september 1907. Første hefte: Utsæd, landbruksredskaper, kreaturhold, sæterbruk. (*Recensement agricole du 30 septembre 1907. I. Semences, etc.*)
- 86. Rekrutering 1908. (*Recrutement.*)
- 87. Norges handel 1908. (*Commerce.*)
- 88. Norges postvæsen 1908. (*Statistique postale.*)
- 89. Norges skibsfart 1907. (*Navigation.*)
- 90. Ulykkesforsikringen 1900—1903. (*Assurances contre les accidents du travail.*)
- 91. Kriminalstatistik 1905 og 1906. (*Justice criminelle.*)
- 92. Civil retspleie 1906 og 1907. (*Justice civile.*)
- 93. Beretninger om amternes økonomiske tilstand 1901—1905. I. (*Rapports des préfets sur l'état économique et social des préfectures.*)
- 94. Norges sparebanker 1908. (*Caisses d'épargne.*)
- 95. Private aktiebanker 1908. (*Banques privées par actions.*)
- 96. Forsømte barn 1906 og 1907. (*Traitement des enfants moralement abandonnés.*)
- 97. Industristatistik 1905. (*Statistique industrielle de l'Office des Assurances de l'État.*)
- 98. Sundhetstilstanden og medicinalforholdene 1907. (*Rapport sur l'état sanitaire et médical.*)
- 99. Ulykkesforsikringen 1904—1906. (*Assurances contre les accidents du travail.*)
- 100. Norges fiskerier 1908. (*Grandes pêches maritimes.*)
- 101. Fagskolestatistik 1905/06—1907/08. (*Écoles professionnelles.*)
- 102. Sindssykeasyllernes virksomhet 1908. (*Hospices d'aliénés.*)
- 103. Norges telegrafvæsen 1908/09. (*Télégraphes et téléphones de l'État.*)
- 104. Socialstatistik. VIII. Skatternes fordeling efter indtægt og forsørgelsesbyrde. (*Répartition des impôts en Norvège eu égard aux revenus et aux charges de famille des contribuables.*)

Trykt 1910:

- Nr. 105. Fattigvæsenet 1906 og 1907. (*Assistance publique.*)
- 106. Norske aktieselskaper 1892 og 1906. (*Sociétés par actions.*)
- 107. De offentlige Jernbaner 1908/09. (*Chemins de fer publics.*)
- 108. Fiskerforsikringen 1909. (*Assurances contre les accidents des marins pêcheurs.*)
- 109. Jordbruktstillingen 30 september 1907. Andet hefte: Areal og dets anvendelse. Procentberegninger m. m. (*Recensement agricole du 30 septembre 1907. II. Étendue des exploitations, superficie cultivée. Chiffres proportionnels, etc.*)
- 110. Rekrutering 1909. (*Recrutement.*)

Fortsættes. (*Suite.*)

NORGES OFFICIELLE STATISTIK. V. 124.

ALKOHOLSTATISTIK.

I.

FORBRUK AV BRÆNDEVIN, VIN OG ØL I NORGE
1814—1909.

(Statistique des boissons alcooliques :

*I. Consommation de l'eau de vie, du vin et de la bière en Norvège,
1814 à 1909.)*

Utgitt av

DET STATISTISKE CENTRALBYRAA.

KRISTIANIA.

I KOMMISSION HOS H. ASCHEHOUG & CO.

1910.

Indhold.

	Side.
Forord	1*
I. Tilvirkning og forbruk av brændevin	1—9
Brændevinsforbruket omkring 1814	1
Brændevinsloven av 1816	1
Stigning i forbruket. Overslag over forbruket i 1833	1—2
Lovgivningsreformer 1827—1837	2
Brændevinsforbruket i 1843	2—3
Avholdsbevægelsen	3
Forsøk paa indførelse av brændevinsforbud	3—4
De grundlæggende lovgivningsreformer i 1845	4—5
Nedgangen i antallet av brændevinsrettigheter 1845—1870	5
Brændevinsforbruk ca. 1850 sammenlignet med 1833 og 1843	5—6
Brændevinsforbruk 1849—1909	6—8
Brændevinssamlag og lokale forbud	8—9
II. Indførsel av vin 1836—1909	9—10
III. Tilvirkning og forbruk av øl	10—18
Bryggeriindustrien 1834—1860	10—12
Beregning av øltilvirkning og ølforbruk 1859—1909	12—17
Alkoholgehalten i øl	17—18
IV. Samlet alkoholforbruk i brændevin, vin og øl 1851—1909	18
Tabeller:	
Tabel 1. Beregnet tilvirkning og forbruk av brændevin i aarene 1851—1870	20—21
« 2. Tilvirkning og forbruk av brændevin i aarene 1871—1909	22—23
« 3. Indførsel av vin i aarene 1851—1909	24
« 4. Beregnet tilvirkning og forbruk av øl i aarene 1859—1909	25—27
« 5. Samlet beregnet alkoholforbruk i brændevin, vin og øl, alt pr. indbygger i hvert av aarene 1851—1909	28—29

Forord.

Som en begyndelse til de nye alkoholstatistiske undersøkelser, hvortil der fra budgetaaret 1909—10 av er ydet Byraaet en særskilt bevilgning, utgives i nærværende hefte oplysninger vedkommende forbruket i Norge av brændevin, vin og øl siden 1814, utarbeidet av sekretær A. Th. Kiær.

Oplysningerne er, forsaavidt brændevin- og vinforbruket angaar, bygget paa officielle kilder: stortingsforhandlinger, femaarsberetninger og statistiske tabeller. I forbindelse med opgaverne vedkommende brændevinsforbruket i første halvdel av det 19de aarhundrede har man anset det at være av interesse at medta hovedtrækkene i brændevinslovgivningens utvikling i dette tidsrum og herunder ogsaa de i 1840-aarene gjorde forsøk paa at faa tilvirkning og indførsel av brændevin forbudt ved lov.

Hvad ølforbruket angaar, er oplysningerne for tiden før 1859 væsentlig hentet fra de officielle sammendrag av amtmændenes femaarsberetninger. Fra og med 1859 — efter maltskattens indførsel ved lov av 12 oktober 1857 — har man officielle opgaver over det hvert aar til maltning støpsatte korn. Paa grundlag herav — samt under hensyn til handelsstatistikkens opgaver over ind- og utførsel av malt og øl — vilde ølforbruket med nøiagtighet kunne beregnes, saafremt man kjendte følgende faktorer: a) den til brændevin medgaaede del av det støpsatte korn, b) hvormeget malt der utvindes pr. enhet korn, c) hvormeget øl der tilvirkes pr. enhet malt. Ingen av disse faktorer kjendes imidlertid med nøiagtighet, bortset fra den førstnævnte, forsaavidt angaar tiden efter 1881 (fra 1909 bortfalder forøvrig denne faktor, da kun det til øl anvendte malt beskattes). Beregningerne over ølforbruket vil derfor nødvendigvis være usikre, saameget mere som de nævnte faktorer i aarenes løp har undergaaet væsentlige forandringer. Som følge herav har det ogsaa vist sig, at Byraaets tidligere beregninger av ølforbruket har ført til resultater, der i væsentlig grad har avveget fra andre officielle beregninger eller opgaver over dette. Man har derfor nu efter konferencer med forskjellige sagkyndige og med benyttelse av oplysninger i kommissionsindstillinger m. v. søkt at komme de rigtige beregningsfaktorer saa nær som mulig og paa denne maate tilnærmelsesvis utregnet ølforbruket for hvert enkelt aar fra 1859 til og med 1909.

Alkoholstatistikken vil snarest mulig bli fortsat med nye hefter. Der er gjennem politiet indhentet oplysninger vedkommende arrestationer i en række av aar, hvilke vil bli meddelt i et av de første hefter. Statistikken over brændevinssamlagene, der tidligere har været indtat i „Meddelelser fra Det Statistiske Centralbyraa“, vil fremtidig indgaa som led i alkoholstatistikken.

I nær fremtid agtes ogsaa igangsat undersøkelser angaaende forbruket av brændevin, vin og øl i de enkelte landsdele.

Det Statistiske Centralbyraa, Kristiania december 1910.

A. N. Klær.

Forbruk av brændeivin, vin og øl i Norge 1814—1909.

I. Brændeivin.

Av Stortingets forhandlinger i 1815 sees, at man da antok, at der aarlig til Norge indførtes omtrent 6 millioner potter kornbrændeivin¹⁾, antagelig av „almindelig styrke“, omkring 46½ pct. alkohol²⁾. Den indenlandske brændeivinstilvirkning var dengang meget ubetydelig, idet den paa landet var forbudt og i byerne kun dreves av endel smaa brænderier³⁾; Schweigaaard synes at ha anslaaet den til 1 million potter (jfr Storthings-Efterretninger 1836—1854, 2det bind, side 365). Omkring 1815 skulde altsaa det aarlige brændeivinsforbruk ha utgjort ca. 7 millioner potter eller 6¾ million liter, hvilket svarer til 7½ liter pr. indbygger. Hertil maa antagelig lægges endel paa grund av smugbrænding, der ifølge indstilling av den kgl. brændeivinskommission av 1844 (St. forh. 1845, 2 d., nr. 28, s. 3) før 1816 synes at ha spillet en betydelig rolle, „da dette Uvæsen dreves rundt om i Land-districterne og tildeels saa godt som aabenlyst, medens der endog var Tugthusstraf for Brændeivinsbrænden“.

Ved brændeivinsloven av 1 juli 1816 aapnedes adgang til husbrænding av brændeivin paa landet, idet det tillotes „enhver skatteydende Eier eller Bruger og Besidder af matrikuleret Jordegods“ under visse betingelser at brænde brændeivin, ogsaa i smaa kjeler; i byerne fik „Borgerne“ ret til brænderidrift, dog ikke med kjeler under 200 potter. Ved en anden lov av samme dato forbødes indførsel fra utlandet av kornbrændeivin (og genever)⁴⁾. Indførselsforbudet mot kornbrændeivin op-hævedes først fra 1 april 1863.

Som følge av disse love — i forbindelse med den gjængse tro paa brændeivins styrkende egenskaper — tiltok brændeivinstilvirkningen meget sterkt og

¹⁾ St. forh. 1815—16, 3 del, s. 123 (Komiteindstilling av 15 august 1815 ang. brændeivinsloven).

²⁾ Jfr. Dr. O. J. Broch: Kongeriget Norge og det norske Folk. Kr.a 1876, s. 32.

³⁾ Jfr. Fr. Stang Conradi: Die Mässigkeits-, Enthaltens- und Totalenthaltensreform in Norwegen (Bericht des III. internationalen Congresses gegen den Missbrauch geistiger Getränke in Christiania 1890, Bilag, s. 23).

⁴⁾ Indførsel av kornbrændeivin fra land utenfor det dansk-norske monarki var forøvrig allerede forbudt ved en forordning av 1757; jfr. den i note 3 nævnte kilde, s. 24.

antoges i 1833 efter et, forøvrig usikkert, overslag paa grundlag av kjelernes antal, størrelse og brukstid at utgjøre omtrent 19 588 000 potter (= 18,9 mill. liter)¹⁾. Hertil kommer indførselen av druebrændevin m. v., der i 1835 utgjorde 744 000 og i 1836—40 gjennemsnitlig 601 000 liter, foruten endel ulovlig indført kornbrændevin (jfr. St. forh. 1845, 2 d., nr. 28, s. 3).

Den tiltagende brændevinsdrik vakte snart statsmagternes opmerksomhet, og allerede i 1821 forelaa der flere reformforslag, bl. a. om ogsaa paa landet at forbyde brændevinsbrænding i kjeler under 200 potter. I 1824 uttaltes der i en odelstingsdebat bl. a., at „Nødvendigheden at raade Bod paa den overhaandtagende Drik er saa trængende, at intet Middel bør være uforsøgt“.

Ved lov av 4 august 1827 ophævedes den i 1816 indførte uheldige ordning, at der av landeiendomme svaredes en brændevinsskat utlignet paa matrikulen, hvad enten der brændtes brændevin eller ikke; istedet lagdes der en brændevinsavgift paa kjelerne. I byerne blev samtidig den paa kjelerne tidligere lagte avgift forhøiet. Senere blev brændevinsavgiften gjentagende forhøiet, hvad der ogsaa hadde til følge, at antallet av smaa brændevinskjeler fra 1827 til 1843 avtok til en brøkdels²⁾, og en kongelig kommission antar i 1844, at produktionen fra 1827 av hadde været i jevnt avtagende og i 1843 kun utgjorde omtrent halvparten av, hvad den var i 1827³⁾.

Denne opfatning blev imidlertid under stortingsforhandlingerne i 1845 paa det bestemteste bestridt av næringskomite nr. 2, hvis formand var professor Schweigaard, der bl. a. fremholdt, at den nævnte kommission ikke hadde tat tilstrækkelig hensyn til, at brændevinsapparaterne i den forløpne tid var blitt forbedret⁴⁾. Schweigaard anslog produktionen i 1843 til omtrent den samme som efter den ovenanførte beregning for 1833, nemlig 20 millioner potter, og uttalte i komiteindstillingen: „at Brændevinsproduktjonen idetmindste indtil Aaret 1837 var i en stærk Tilvæxt, hører til de Sætninger, som ikke kunne kaldes i Tvivl“⁵⁾.

Derimot mente byfoged Vogt, der hadde deltat i beregningen for 1833, at der hadde fundet en betydelig nedgang sted, og begrundede dette utførlig i et

¹⁾ Jfr. St. forh. 1845, 7 d., s. 422 (byfoged Vogt's votum); se ogsaa finansdepartementets oversigt over rikets økonomiske tilstand ved utgangen av 1835 («Beretninger om Den oeconomicke Tilstand m. m. i Norge ved Udgangen af Aaret 1835, underdanigst afgivne af Rigets Amtmænd», anhanget s. 346). Schweigaard synes i «Norges Statistik» (Kr. a 1840), s. 65, at anse dette overslag for vel høit, mens han dog under stortingene i 1842 og 1845 synes at betragte det som omtrentlig rigtig.

²⁾ Ifølge St. forh. 1845, 2 d., nr. 28, s. 13 avtok antallet av kobberkjeler, der ved indførelse av en minimumsgrænse maatte indløses, i dette tidsrum fra 10 800 til 447.

³⁾ Sammedes, s. 5.

⁴⁾ St. forh. 1845, 7 d., s. 401.

⁵⁾ Ved lov av 19 januar 1837 om salg og skjænkning av brændevin indførtes forskjellige reformer for at forbedre ædruelighetstilstanden; bl. a. bestemtes, at skjænkning (til fortæring paa stedet) kun skulde foretages av personer med særlig skjænkeret, der ikke skulde være forenelig med almindelig handelsborgerskap,

skriftlig votum, der findes indtatt i St. forh. 1845, 7 d., s. 418 – 427. Her anføres (s. 423), at „ifølge en nylig udarbejdet Beregning udført for hvert enkelt af samtlige i hele Riget i Skatteaaret 1842 43 i Landdistricterne og i Aaret 1843 i Kjøbstæderne benyttede Apparater (forsaavidt de ere anmeldte til Beskatning eller lovligen benyttede) efter det Kjendskab man nu har til de forskjellige Apparaters Productionsevne i 1843 efter deres forskjellige Construction, udgjorde Productionen i bemeldte Aar for det hele Rige 12 976 971 Potter Brændevin, hvoraf 4 382 016 Potter falder paa Christiania, 2 239 709 Potter paa Moss, 1 200 000 Potter paa Drammen, 1 001 903 Potter paa Trondhjem og 702 693 Potter paa de øvrige Kjøb- og Ladesteder, samt 3 450 650 Potter paa Landdistricterne.“ Vogt antar derfor, at dette overslag har „høi Grad af Sandsynlighed for at komme det Sande nær“; han tilføier dog, at der paa grund av den forhøiede avgift i bemeldte aar utvilsomt har været drevet smugbrænding i høiere grad end nogensinde før. Paa grund av smugbrændingen gjør M. T v e t h e i „Norges Statistik“ (Kr. a 1848), s. 94 et tillæg av (indtil) 2 millioner potter til de ovennævnte 13 millioner, idet han efter at ha omtalt beregningen for 1843 ansætter den aarlige lovlige og ulovlige produktion til (ikke over) 15 millioner potter.

At brændevinsdrikken ved midten av 1840-aarene var i avtagende, ansaa Vogt for utvilsomt, naar man gjorde sig bekendt med de derom indkomne erklæringer fra landets forskjellige egne og raadspurgte sin egen erfaring. Dette bestyrkes ogsaa ved en indstilling fra 1848 av stortingets næringskomite nr. 2 (formand: S c h w e i g a a r d), idet det der uttales, at „Ingen, der har Anledning til at anstille Sammenligning mellem Tilstanden nu og for 10 Aar siden, synes at kunne negte, at det, som er udrettet til Brændeviinsdrikkens Indskrænkning, ikke alene er noget men meget, og at Lovgivningen baade paa en umiddelbar og middelbar Maade dertil har ydet sit Bidrag.“¹⁾

Til denne væsentlige bedring i ædruelighetsforholdene synes vistnok den ovennævnte lov av 1837 at ha bidraget noget, skjønt resultaterne ifølge Schweigaards ovennævnte komiteindstilling av 1845 paa grund av „Ufuldkommenheden af de ydre Midler“ var „at agte for ringe“²⁾.

Av større betydning var de grundlæggende reformer, som i 1845 indførtes i brændevinslovgivningen, i forbindelse med den opblomstrende private foreningsvirksomhet mot brændevinsdrik; denne bevægelse var begyndt i 1830-aarene og hadde sin kraftigste vekst i 1840-aarene. Den vedblev i det hele at gaa fremover indtil ca. 1863, men gik saa nogen tid tilbage, indtil den i 1870- og 80-aarene gik op i den i 1859 begyndte totalavholdsbevægelse, som i 80- og 90-aarene gik overordentlig sterkt frem.

I 1842 hadde stortinget efter forslag av amtmand F a l s e n og med tilslutning av professor S c h w e i g a a r d vedtatt en lovbeslutning om forbud mot brændevins-

likesom loven ogsaa hadde bestemmelser sigtende til at begrænse skjænkestedernes antal; derimot beholdt handelsborgerne retten til salg af brændevin, dog maatte de, hvis de vilde sælge i mindre partier end 5 potter, betale en ekstraordinær skat til fattiggassen av 2 til 100 spd.; denne skat paalagdes ogsaa de ovennævnte skjænkerettigheter. (Jfr. St. forh. 1845, 2 d., nr. 16, s. 5.)

¹⁾ St. forh. 1848, 6 d., s. 298.

²⁾ St. forh. 1845, 7 d., s. 396.

tilvirkning efter 10 aars forløp. Beslutningen blev, overensstemmende med vedkommende departements indstilling, der tiltraadtes av den norske regjerings flertal, under 8 september 1842 ikke sanktionert¹⁾, og paa næste storting (1845) forkastedes forslaget i odelstinget med 57 mot 17 st.²⁾, mens et videregaaende forslag av Ueland, Jaabæk m fl., der gik ut paa ogsaa at forbyde indførsel av brændevin, forkastedes med 49 mot 25 st., skjønt varmt anbefalt av flertallet i vedk. stortingskomité, hvis formand var Schweigaard³⁾. I 1848 blev et lignende forslag forkastet av odelstinget med 38 mot 30 st.; 11 var fraværende ved voteringen⁴⁾. Schweigaard fandt nu, som det fremgaar av komiteindstillingen (se nedenfor s. 10), ikke længere at kunne tilraade forbudet. I 1851 fremsattes atter forslag om brændevinsforbud, men faldt i odelstinget (56 mot 20 st.; St. forh. 1851, 8 d., s. 175 fgg.; 9 d., s. 121).

Derimot vedtoges i 1845, væsentlig paa grundlag av kongelige propositioner, de vigtige love av 4 august og 6 september 1845, hvorav den første avskaffede husbrændingen ved forbud mot tilvirkningsapparater under 200 potter og den anden danner grundlaget for hele den senere udvikling av ordningen av skjænkning og detaljhandel av brændevin; særlig kan merkes bestemmelserne om:

1) at rettighet til detaljhandel⁵⁾ med brændevin i kjøpstæder (og ladesteder med eget kommunestyre) kun skulde meddeles ved særskilte borgerskapsbreve og ikke være forenelig med almindelig handelsborgerskap, men derimot forenes med utskjækningsret (§ 2); dog skulde de daværende handelsborgere beholde sin ret til at sælge brændevin ogsaa i detalj; derimot skulde de ikke ha nogen utskjækningsret (jfr. s. 2, note 4), medmindre en saadan ved lovens bekjendtgjørelse maatte tilkomme dem (§ 3). Likesaa beholdt de daværende herbergerere og restauratører sin utskjæknings- og salgsret (§ 4).

2) at brændevinsavgiften i samme by skulde være like for alle brændevins-handlere, uanset om de hadde stor eller liten omsætning; den bestemtes i forhold

1) I anledning av denne avgjørelse uttalte kongen følgende (ifg. St. forh. 1845, 2 d., nr. 28, s. 37):

«Hvor ønskeligt og nødvendigt Hans Majestæt end anser det, paa en virksom Maade at sætte en Grænse for den saavel i fysisk som moralsk Henseende saa fordærlige Brændeviinsdrik, finder Hans Majestæt det dog med Hensyn til nærværende Lovbeslutnings indgribende Indflydelse paa enkelte Næringsveie, almindelige statsoeconomiske Forholde og Privates Eiendomsret, betænkeligt at give den Lovskraft, forinden det yderligere viser sig, om og hvorvidt Beslutningen er Udtrykket af Nationens samstemmige Ønske, og forinden man paa en mere fuldstændig Maade har overveiet alle de Spørgsmaal, som med en saadan Bestemmelse staae i uadskillig Forbindelse.»

2) St. efterr. 1836—54, 2 bd. s. 676. Regjeringen hadde forinden ladet indhente betænkninger fra landets øvrigheter og kommuner angaaende dette forslag; av 420 erklæringer var kun 142 likefrem for forslaget. Jfr. note 3.

3) Se St. forh. 1845, 7 d., s. 393—417. Schweigaard uttalte sig ogsaa i odelstingsdebatten for dette forslag (St. efterr. 1836—54, 2 bd., s. 674), men mot Falsens, fordi dette ikke utelukket indførselen av brændevin. (Av samme grund antog komiteen, at mange av de i note 2 nævnte erklæringer ikke hadde sluttet sig til stortingsbeslutningen av 1842.)

4) St. efterr. 1836—54, 3 bd., s. 278.

5) Under 40 potter; den kgl. prp. hadde sat grænsen til 60 potter.

til det kvantum brændevin, der av kommunestyret den foregaaende høst antoges at ville bli utskjænket eller solgt i detalj i aaret, § 9 (jfr. efterfølgende tabel 1, rubrik 7). Hensigten med denne beskatningsmaate var at tvinge smaaahandlere til at ophøre med brændevinshandel og at fordyre brændevinet, og avgiftsbestemmelsen tillagdes av Schweigaard saadan vegt, at han ansaa den for forslagets hovedprincip. ¹⁾

3) at der paa landet fremtidig ikke maatte bevilges nogen ny rettighet til salg eller skjænkning av brændevin uten efter herredsstyrets anbefaling av salgs- eller skjænkestedets oprettelse (§ 7 i. f.).

4) at bystyrene fik en (i § 7 nærmere bestemt) ret med hensyn til fastsættelsen av maksimumsgrænsen for brændevinsrettigheternes antal.

„Hvad der allerede ved Afgivelsen af den kongelige Proposition til Stortinget i 1845 (O. No. 16, Side 13) blev forudsat“ — heter det i Indst. O. Nr. 180 av 26 april 1869 fra stortingets næringskomite nr. 2, hvis formand ogsaa da var professor Schweigaard — „er senere indtruffet, nemlig at Brændevinshandelen i det Store taget er ophørt paa Landet, idet de ældre Berettigedes Antal efterhaanden er gaaet stærkt ned, og der ikke er kommet andre istedet end de Landhandlere og Gjæstgivere, som efter § 5, jfr. § 7 i Lov 6te September 1845, have faaet Bevilling til Udsalg. Til at erhøjde saadan Bevilling er Anbefaling nødvendig fra Kommunebestyrelserne og disse have vist saa liden Tilbøielighed til at meddele den, at Tilgangen er blevet liden ²⁾.“

I byerne avtok antallet av detaljhandels- og utskjækningsberettigede fra 1128 i 1847 ³⁾ til 723 i 1853 ⁴⁾, 585 i 1860 ⁴⁾ og 501 i 1870 ⁴⁾.

Som før nævnt, var brændevinsforbruket i betydelig avtagende i 1840-aarene, navnlig vistnok i den senere del av disse. I hvilken grad dette var tilfældet lar sig imidlertid vanskelig bestemme, da alle oplysninger om brændevins-tilvirkningen før 1849 er usikre. Ifølge de i det foregaaende (side 2—3) omhandlede overslag skulde der i 1833 være tilvirket omkring 20 og i 1843 omkring 13 à 15 (efter Schweigaards antagelse fremdeles ca 20) millioner pottes (vistnok almindelig brændevin, av omkring 46½ pct. alkoholstyrke, jfr. s. 6, note 2). For tiden omkring 1850 anslaaes i femaarsberetningen 1846—50, som nedenfor nærmere vil bli omtalt, den aarlige produktion av almindelig brændevin til mellem 8 og 9 millioner pottes, mens det kvantum, „man tidligere antog at blive produceret her i Landet“, var „13 à 15 Millioner Potter“; det er dog — tilføies der — „ikke umuligt, at den tilsyneladende Formindskelse af Produktionen kan for nogen Deel være at tilskrive feilagtige Opgaver over Produktionen for den ældre Tid“ (nævnte femaarsberetning, s. XXV).

Den gjennomsnitlige aarlige indførsel av brændevin, der som før nævnt i

¹⁾ St. forh. 1845, 8 d., s. 363.

²⁾ St. forh. 1868—69, 9 d., s. 458.

³⁾ St. forh. 1868—69, 9 d., s. 458 (ovennævnte komitéindst.).

⁴⁾ Ifg. de aarlige opgaver i Departementstidende.

1836—40 utgjorde 601 000 liter, var i 1841—45 690 000 og i 1846—50 429 000 liter¹⁾. Der utførtes saagodtsom intet brændevin.

Hvis man kan sætte produktionen av almindelig brændevin, iberegnet smugbrænding, i 1833 til 20 og i 1843 til 15 millioner potter eller henholdsvis 19.3 og 14.5 millioner liter, skulde man kunne ansætte forbruket av brændevin av 50 pct.s alkoholstyrke²⁾ i 1833 til omkring 18.9 og i 1843 til omkring 14.5 millioner liter eller henholdsvis 16.2 og 11.3 liter pr. indbygger.

Omkring 1850 skulde forbruket av brændevin av samme styrke være gaat ned til ca. 8.3 millioner liter³⁾ eller 6 liter pr. indbygger.

Efterat loven av 17 august 1848 hadde stillet brænderierne under statskontrol, og produktionsavgiften fra 1 januar 1849 av blev beregnet direkte efter den tilvirkede mængde brændevin, har man nøiagtige opgaver over hvert aars brændevins-tilvirkning.

Ifølge femaarsberetningen over rikets økonomiske tilstand 1846—50, side XXIV—XXV, blev der i aarene 1849 og 1850 gjennemsnitlig tilvirket 6 940 000 potter brændevin beregnet til 50 pct.s alkoholstyrke eller 7 426 000 potter almindelig brændevin (46 à 47 pct.). Forbruket av brændevin var dog utvilsomt betydelig større, da brændevinsbrændingen i sidste halvaar av 1848 blev sterkt forcet paa grund av den fra 1849 forhøiede skat, saa at der ikke alene i første halvaar av 1849, men ogsaa i terminen 16 oktober 1849 til 14 april 1850⁴⁾ producet mindre brændevin end sedvanlig. I terminen 16 oktober 1850—14 april 1851 producet derimot 10 103 000 potter à 50 pct. eller 10 810 000 potter almindelig brændevin; i femaarsberetningen anslaaes derfor som før nævnt den aarlige produktion av almindelig brændevin til mellem 8 og 9 millioner potter.

Ogsaa tilvirkningen i terminen 1850—51 var imidlertid forcet i anledning av brændevinsavgiftens fornyede forhøielse, og næste termin viser atter en stor nedgang, til 6 363 000 potter, se efterfølgende tabel 1, rubrik 1. Av lignende grund (ialfald tildels) er ogsaa tilvirkningen i terminerne 1853—54, 1856—57 og 1868—69 betydelig større end i de nærmest følgende aar.

¹⁾ Jfr. Statistisk Aarbog 1907, s. 61.

²⁾ Man har for det indenlands tilvirkede brændevin regnet en gjennemsnittsstyrke av 46½ pct. (jfr. femaarsberetning 1846—50, s. XXV) og for det indførte brændevin 75 pct. (jfr. femaarsberetning 1861—65, 2 hefte, s. XXXIV); man har videre regnet at forbruket av utenlandsk brændevin i 1833 omtrent svarer til den gjennomsnitlige, brændevinsindførsel i 1836—40 og likesaa i 1843 til gjennemsnittsindførselen 1841—45.

³⁾ 8½ million potter (8.2 million liter) indenlandsk brændevin à 46½ pct. alkohol + 429 000 liter utenlandsk (gjennemsnittsindførsel 1846—50) à 75 pct.

⁴⁾ Loven av 1848 forbød brændevinsbrænden i sommerhalvaaret (15 april—15 oktober).

Paa den anden side har misvekst paa poteterne bevirket en sterk nedgang i brændevinstilvirkningen i de i 1861, 1868 og 1870 utløpende terminer.

Da forbruket i de enkelte aar saaledes for en meget betydelig del maa antages at være foregaaet av tidligere aars tilvirkning — idet de store svingninger i produktionen ikke paa langt nær utjevnes gjennom indførselen —, har man i tabel I forsøkt tilnærmeelsesvis at beregne forbruket for hvert enkelt aar fra 1851—70 paa grundlag av 3 aars (terminers) tilvirkning¹⁾ samt vedkommende enkelte aars indførsel og utførsel.

Rigtigheten av denne beregningsmaate bestyrkes ogsaa ved resultatene av de skjøn, kommunestyrene i de byer, hvor brændevinshandel foregik, i henhold til brændevinsloven av 1845 hvert aar avgav over det kvantum brændevin, der i det paafølgende aar antoges at ville bli solgt i detalj eller utskjænket. Opgaver herover er paa grundlag av Departementstidende indtat i den efterfølgende tabel 1, rubrik 7, idet den oppgivne mengde i pottes (antagelig almindelig brændevin) er omgjort til liter à 50 pct. alkoholstyrke. Av rubrik 8 vil sees, at utviklingen av denne omsætning fra aar til andet i det hele tat staar i et rimelig forhold til utviklingen av det samlede beregnede brændevinsforbruk i riket, naar man tar i betragtning, at bybefolkningen fra 1850 til 1870 tiltok fra 11.6 til 17.0 pct. av rikets folkemængde.

Efter indførselen av aarlige storting, fra 1871 av, har der i almindelighet ikke været saa sterke svingninger fra det ene aar til det andet i brændevinsproduksjonen som tidligere, da man gjerne av hvert storting — hvert tredje aar — ventede en betydelig forhøielse av avgiften²⁾. Svingningerne i tallene for brændevinsforbruket blir dog ogsaa nu for store, naar dette — som hittil har været gjort — beregnes efter de enkelte aars tilvirkning, ind- og utførsel (samt fra 1900 av under hensyn til svingningerne i de under offentlig kontrol staaende beholdninger³⁾). Man har derfor, for at komme det virkelige forbruk nærmere, fra 1871 av beregnet de enkelte aars forbruk ved til aarets paa nysnevnte maate beregnede forbruk at lægge halvparten av det foregaaende aars (paa samme maate utregnede) forbruk og dividere summen med 1½, se tabel 2, rubrik 1—6 med note 2.

Det paa denne maate tilnærmeelsesvis beregnede forbruk stemmer ogsaa bedre med brændevins samlagenes opgaver over disses aarlige omsætning (tabel 2, rubrik 8) end de direkte beregnede tal.

I brændevinsforbruket er, som det fremgaaer av tabel 2 med noter, denaturert

¹⁾ Jfr. tabel 1, note 2.

²⁾ Avgiften av brændevinstilvirkningen var fra 1 januar 1849—1 juli 1851 4 skilling pr. pot (50 pct.s alkoholstyrke) og forhøiedes 1 juli 1851 til 6 skilling, 1 juli 1854 til 8 skilling, 1 juli 1857 til 10 skilling; var saa væsentlig uforandret, indtil den fra 1 april 1869 sattes til 12 skilling (= kr. 0.40, med forskjellige fradrag), se St. prp. nr. 6, 1871, s. 2—3. Senere gjentagende forandret, sidst 15 september 1908 til kr. 2.62 pr. liter 100 pct., se Statistisk Aarboek 1909, s. 168.

³⁾ Opgaver herover haves ikke for tidligere aar.

brændevin m. v. (til teknisk og videnskabelig bruk) ikke medregnet. (I Statistisk Aarboek har dette derimot hittil været medregnet.)

Efter de anstillede beregninger skulde brændevinsforbruget i begyndelsen av femtiaarene være gaat litt ned, fra ca. 6.1 til ca. 5.8 liter pr. indbygger, men i midten av femtiaarene igjen være steget, til ca. 6.7 liter; saa fulgte en betydelig nedgang til omkring (eller vel) 4 liter i 1863, da det var lavere end i noget av de følgende aar indtil 1879. Ved midten av sekstiaarene var der endel stigning, men i slutningen av sekstiaarene og begyndelsen av syttiaarene synes forbruget i det hele at ha holdt sig jevnt paa omkring 5 liter pr. indbygger; i midten av syttiaarene var der en betydelig stigning i brændevinsforbruget, til 6.7 liter i 1876; saa fulgte en endnu større nedgang — den betydeligste, som med paalidelige data overhodet kan konstateres — til 3.3 liter pr. indbygger i 1881 og — med nogen svingninger — til 2.9 liter i 1887. I første halvdel av nittiaarene var forbruget igjen noget høiere, omkring 3.4 liter, men efter brændevinsloven av 1894's ikrafttræden (1 januar 1896) og brændevinsbeskatningens forhøielse i 1895 var det i aarene 1896—98 nede i 2 à 2½ liter pr. indbygger; i disse aar var der imidlertid en stor indførsel av den saakaldte „laddevin“, en sterkt alkoholholdig drik, der gik under navn av vin og som utgjorde en væsentlig del av den betydelige vinindførsel i disse og nærmest følgende aar (jfr. tabel 3). — I slutningen av nittiaarene er brændevinsforbruget atter stigende, og for 1901 er det beregnet til 3.2 liter pr. indbygger. I 1905 og 1906 var det nede i 2.5 liter; senere er det steget litt, til 2.7 liter i 1907, 2.8 liter i 1908 og 2.9 liter i 1909; den ved brændevinsavgiftens forhøielse (fra høsten 1908) foranledigede overordentlige nedgang i produktionen blev noget mere end opveiet ved den økede import og ved uttagelsen av beholdningerne, jfr. tabel 2.

Det første brændevinsamlag oprettedes i 1871 i henhold til lov av 3 mai samme aar; indtil utgangen av 1875 var der ialt oprettet saadanne samlag i 20 byer, 5 aar senere ialt i 41 byer; fra 1887—1895 var der ialt 50 à 51 brændevinsamlag i drift, og i sidstnævnte aar var der av byer med eget kommunestyre, og hvor brændevinshandel var tillatt, kun 3 uten brændevinsamlag, nemlig Son, Hølen og Stathelle. Samlagene hadde da i vedkommende byer eneret til brændevinshandel i detalj og skjænkning¹⁾ undtagen i Kristiania og Drammen (i sidstnævnte by fik samlaget eneret i 1896 og i Kristiania er den sidste indehaver av ældre brændevinsret død i 1910).

Som det vil sees av tabel 2, var det først i slutningen av 1870-aarene, at samlagenes omsætning begyndte at utgjøre nogen væsentlig del av rikets samlede brændevinsforbruk (i 1879 og 1880 omkring 20 pct.). I løpet av 1880-aarene steg samlagenes andel i omsætningen til henimot 40 pct. og har senere som regel holdt sig mellem 41 og 57 pct.

Ved brændevinsloven av 1894 gjordes samlagenes fortsatte bestaaen avhængig av folkeavstemning i vedkommende by; samtidig utvidedes samlagenes eneret ved forhøielse av detaljsalgsgrensen fra 40 til 250 liter. I en række, hovedsagelig

¹⁾ Bortset fra overdragelse av rettigheter efter brændevinslovens §§ 7 og 8.

mindre, byer nedvoteretes samlagene i den første omgang avstemninger (1895—99), mens samlagenes antal senere i det hele har holdt sig uforandret (nogen stigning i anden omgang 1900—04, men atter nedgang ved avstemningen i 1907¹⁾). I enkelte byer er efter samlagets nedleggelse ældre private brændevinrettigheter igjen tatt i bruk.

I aarene 1900, 1905 og 1910 har antallet av byer med samlag, byer med privat brændevinshandel uten samlag og byer, hvor ingen brændevinshandel var tillatt, og disse byers hjemmehørende folkemængde²⁾ utgjort:

Aar.	Byer med samlag.		Byer med privat brændevinshandel, uten samlag. ³⁾		Byer, hvor ingen brændevinshandel var tillatt.	
	Antal.	Folkemængde.	Antal.	Folkemængde.	Antal.	Folkemængde.
1900	27	465 184	3	48 929	31	113 537
1905	32	520 000	3	56 000	28	91 000
1910	27	500 000	4) 3	57 000	4) 33	123 000

I det første aar, da samlagenes antal ved folkeavstemninger var blit reducert (fra 51 til 40), gik disses samlede omsætning noget ned, nemlig fra 2 638 000 til 2 448 000 liter (å 50 pct. alkoholstyrke). Senere har brændevinssamlagenes omsætning de fleste aar været stigende og i 1909 utgjorde den 3 565 000 liter. Til denne stigning har i nogen grad bidrat, at antallet av private brændevinrettigheter, der overhodet er meget faa, men hvorav enkelte har stor omsætning, i aarenes løp er gaat yderligere ned.

II. Vin.

Over indførsel av vin har man i handelsstatistikken aarlige opgaver siden 1835; for aarene 1829—1831 og 1835 findes opgaver herover i Schweigaards „Norges Statistik“, s. 142—145.

Væsentlig paa grundlag av handelsstatistikken er der i „Statistisk Aarbog“ for 1907, s. 61, indtat en tabel, der bl. a. viser den gjennomsnitlige aarlige indførsel av vin og av brændevin i femaarene fra 1836—40 til og med 1901—05. (I senere aarbøker begynder den tilsvarende tabel først med femaaret 1851—55.)

¹⁾ Ved loven av 1904 bestemtes, at alle samlagsavstemninger skulde ske i samme aar og kun hvert sjette aar (1907, 1913 o. s. v.).

²⁾ 1900: efter folketælling 3 december 1900, 1905: beregnet pr. 31 december s. a., 1910 beregnet pr. 31 december 1907.

³⁾ Medregnet *S t a v a n g e r*, hvor en privat forretning har ret til brændevinssalg i partier paa mindst 250 liter.

⁴⁾ Efter 1 oktober 1910, da en i 1909 gjenoprettet privat brændevinshandel i *M o s s* nedlagdes. Desuten var der i aarets første maaneder privat brændevinshandel i *B r e v i k* (siden 1906).

Herav sees, at den gjennomsnitlige aarlige vinindførsel utgjorde:

i 1836	40:	517 000 liter	(0.42 liter pr. indbygger)
i 1841 - 45:		668 000 -	(0.52 - - -)
i 1846	50:	1 046 000 -	(0.77 - - -),

altsaa en betydelig stigning, navnlig i det sidste av de anførte femaar, i hvis enkelte aar vinindførselen utgjorde henholdsvis 885 000, 1 344 000, 808 000, 1 157 000 og 1 033 000 liter (0.66, 0.99, 0.59, 0.81 og 0.71 liter pr indbygger).

Stigningen i det sidstnævnte femaar staar i forbindelse med gjennomførelsen av de ovenfor omhandlede store reformer i brændevinslovgivningen, og danner et sidestykke — om end i mindre maalestok — til den bekjendte „laddevins“-indførsel i slutningen av 1890-aarene. I Indstilling fra stortingets næringskomite nr. 2 (formand: Sch we i g a a r d) av 11 mai 1848 angaaende lovforslag om brændevinsbrænden heter det¹⁾, at „det er vitterligt nok, at opblandet Brændeviin under Benævnelsen Viin nu udgaaer i stor Mængde efter at Lovgivningen om Brændeviins Salg og Udskjænkning i Aaret 1845 er bleven skjærpet“, og at „det er denne Erfaring der har betaget Committeens Formand Modet til at tilraade et Forslag, som han ved sidste Storthing stemmede for“ (nemlig om forbud mot tilvirkning og indførsel av brændevin, jfr. ovenfor s. 4).

I 1850-aarene var imidlertid vinindførselen gjennomsnitlig betydelig mindre end i slutningen av 40-aarene. Uagtet de gode tider i femaaret 1851—55 utgjorde nemlig den aarlige vinindførsel i dette femaar kun 0.6 à 0.7 liter pr. indb., og i 1856—60 gik den ned til omkring $\frac{1}{2}$ liter pr. indbygger eller mindre. Først i de „gode tider“ i 1870-aarene var man atter oppe i ca. 1 liter pr. indbygger, omkring hvilket forholdstal vinindførselen senere i almindelighet har holdt sig, bortset fra „laddevins“-tiden 1896—1903. Se nærmere efterfølgende tabel 3 over indførselen av vin i hvert av aarene 1851—1909.

Utførselen av vin er saa ubetydelig, at den helt kan sættes ut av betraktning, og vinforbruket er ialfald ikke mindre end indførselen, hvis man ogsaa tar hensyn til det ikke ganske ubetydelige forbruk av frugtvin (hvorover man mangler opgaver).

III. ØL.

Mens husbrygning av øl har fundet sted i Norge like fra den første tid, man har historisk kundskap om, er bryggerierne av forholdsvis ny datum. Beretningen om rikets økonomiske tilstand i 1829 indeholder intet om denne industri, og det første bayerølbryggeri i Norge blev ifølge Johan-Olsen (dr. S o p p) „Om Øllet og dets Udvikling fra Oldtid til Nutid“ bygget i 1834. I beretningen om rikets

¹⁾ St. forh. 1848, 6 d., s. 298.

økonomiske tilstand 1835 anføres 9 ølbryggerier, i 1840 anføres 13 og i 1845 53, dog med bemærkning om, at maaske flere var medregnet da end før¹⁾.

Allerede femaarsberetningen for 1836—40 beretter om tiltagende (fabrikmæssig) ølbrygning, idet det (s. 45) heter, at „den aftagende Brændevinsbrænden har virket til at Ølbryggeriernes Antal er forøget og deres Virksomhed tiltaget“, og i femaaret 1841—45 var ølbryggerierne i betydelig grad i tiltagende, likesom ogsaa øllets kvalitet betydelig forbedredes¹⁾. I denne forbindelse oplyser femaarsberetningen, at i Sønd- og Nordfjord fogderi, hvor brændevinsbrænden angaves at være aldeles ophørt, begyndte sterkt øl paa en foruroligende maate at træde i brændevinets sted, idet der var oprettet en mængde ølkipper, „hvor Øl i høi Grad berusende udskjænkes og fortæres i Mængde“.

I femaaret 1846—50 synes ølbrygningen yderligere at være tiltat noget, idet bryggeriernes antal steg fra 53 med 134 betjente og arbeidere til 63 med 175, hvilken stigning ifølge vedkommende femaarsberetning (s. XXV) dog mulig for nogen del maa tilskrives nøiagtigere opgaver.

„Efter de indkomne Beretninger“, heter det sammesteds, „skulde der ved 59 af disse Bryggerier være produceret 7 239 634 Potter Øl og ved 2de andre Bryggerier Øl af 1772 Tdr. Malt. Naar man tillægger det af dette Quantum Malt tilvirkede Øl, samt det ved 2de Bryggerier i Brevig og Kragerø producerede Øl, hvorom ingen Opgaver haves, og desuden lægger Mærke til, at Ølproduktionen snarere er opgivet for lav end for høi, saa kan man med en rund Sum anslaae Ølproduktionen ved de store Bryggerier til omtrent 10 Millioner Potter Øl aarlig. Desuden tilvirkes der endnu tildeels i Byerne men fornemmelig paa Landet som Huusnæring et betydeligt Quantum Øl. Paa flere Steder i Landet navnlig i Bergens Stift drives denne Slags Ølbrygning temmelig i det Store, og det derved tilvirkede stærke Øl træder som Beruusningsmiddel dersteds for en stor Deel i Brændevinets Sted.“

I femaarsberetningen for 1861—65, andet hefte, side XXXV, findes følgende opgave over den gjennemsnitlige aarlige ølproduktion ved de større bryggerier i femaarene 1846—50 til 1861—65; opgaven, „der er hentet fra Tabellerne over Fabrikdriften, maa ansees som mindre fuldstændig, men giver dog et omtrentligt Begreb om Udviklingen“.

I gjennemsnit:	Ølproduktion ved de større bryggerier. Potter.
1846—50	8 000 000
1851—55	11 000 000
1856—60	21 000 000
1861—65	18 000 000

Forbruket av bayerøl oplyses at være tiltat meget sterkt, navnlig siden omkring 1854.

Efter opgaver, der indhentes av den i 1857 nedsatte maltkommission²⁾, skulde maltforbruket, forsaavidt angaar tilvirkningen av øl til salg, utgjøre 84 331

¹⁾ Femaarsberetning 1841—45, s. XIX.

²⁾ Se St. forh. 1857, 5, O. nr. 52, s. 7 fgg.

tønder; kommissionen antar imidlertid, at opgaverne er for lave og at man mindst kan tillægge $\frac{1}{4}$ og ansætte det aarlige maltforbruk til mindst 105 000 tønder (heri iberegnet indført malt, der „i Gjennemsnit af de 3 sidste Aar har udgjort 19 518 Tønder“).¹⁾ Pr. tønde malt antar kommissionen (s. 24), at der utvindes 230 à 240 potter „af det nuværende Christiania-Bayerøl“. 105 000 tdr. malt skulde altsaa svare til ca. 24.7 millioner potter bayerøl.

Til husbrygning av øl antar kommissionen (indstillingen s. 8), at der anvendes omtrent 40 000 tønder malt²⁾, hvilket antagelig svarer til omtrent 10 millioner potter eller liter øl³⁾.

Paa grundlag av de ovenfor meddelte oplysninger kan den samlede øltilvirkning, bortset fra husbrygning, antagelig ansættes til

i 1846—50 omkring 10 mill. liter (gjennemsnittlig aarlig)				
- 1851—55	-	13 $\frac{1}{2}$	-	(do.)
- 1856—60	-	25	-	(do.)

Efter maltskattens indførelse i 1858 (ved lov av 12 oktober 1857) har man nøiagtige opgaver over den i hver tilvirkningstermin beskattede mængde av støpsat korn. I efterfølgende tabel 4 er i første rubrik anført denne mængde i hver av tilvirkningsterminerne 1858—59 til 1908—09.

Øltilvirkningen⁴⁾ i hvert av kalenderaarene 1859—1909 er tilnærmeelsesvis beregnet paa følgende maate:

1. Fra det beskattede støpsatte korn (rubrik 1) er først fraregnet det til brændevinstilvirkning anvendte; resultatet av denne beregning er anført i rubrik 2. For 1891—1908 er tallene i denne rubrik (likesom i rubrik 1 for alle aar til og med 1908) hentet fra en tabel i „Indstilling fra Den departementale Brændevins- og Maltkomite af 1903 angaaende den indenlandske øltilvirkning“ (Kristiania 1908), side 6—7, hvor der til grund for beregningen efter 1890 er lagt „de i kontrolprotokollene indeholdte opgaver over det ved brændevinstilvirkningen virkelig medgaaede malt“. For tidligere aar har man i rubrik 2 ikke fulgt den nævnte komites tabel, da der i denne er gaat ut fra et bestemt forhold mellem malt og brændevin (311 kg malt pr. 1000 liter brændevin à 50

¹⁾ Den indenlandske tilvirkning av malt til salg eller til øl, der sælges, regnes ogsaa til 105 000 tdr.; indførselen antages at opveies ved at ca. 20 000 tdr. av de 105 000 anvendes til hjemmebrygning; jfr. efterfølgende note 2.

²⁾ Efter indhentede opgaver 40 387 tdr.; uøiagtigheter ved opgaverne synes efter kommissionens mening omtrent at kunne opveie hverandre. Av de 40 000 tønder antar kommissionen, at omtrent halvparten er hjemmeverket og den anden halvpart, altsaa ca. 20 000 tdr., kjøpt, jfr. foregaaende note.

³⁾ I femaarsberetningen for 1861—65 antages der av hver tønde malt at tilvirkes 250 potter øl og av det i ølbryggerierne anvendte malt (84 332 tdr. — altsaa uten det i teksten nævnte tillæg av $\frac{1}{4}$) og det til husbrygning anvendte malt (40 387 tdr.) til sammen at være tilvirket noget over 30 millioner potter.

⁴⁾ Bortset fra det av ubeskattet malt (til husbehov) hjemmebryggede øl, jfr. lov av 12 oktober 1857 § 3.

pct.¹⁾) for hele tidsrummet 1859—1890, mens forholdet i virkeligheten har forandret sig betydelig. Man har for disse aar beregnet det til brændevin anvendte støpsatte korn paa følgende maate:

a) for aarene 1859—62 (terminerne 1858—59 til 1861—62) er regnet 457 kg. støpsat korn pr. 1000 liter brændevin (å 50 pct.). Ifølge St. prp. nr. 6, 1874, s. 5, er der nemlig i en indstilling av 1862 antat, at der til tilvirkningen av 1 pot potetesbrændevin utfordres et maltforbruk svarende til 0.885 pund byg, og dette svarer til 457 kg. byg pr. 1000 liter brændevin.

b) for 1873 (termin 1872—73) er regnet 310 kg. støpsat korn pr. 1000 liter brændevin (å 50 pct.), hvilket svarer til et ifølge nævnte prp. paa grundlag av undersøkelser antat gjennemsnittsforhold (12 pund byg til 20 potter 50 pct.s brændevin). Forholdet var forøvrig i høi grad forskjellig i de forskjellige distrikter.

c) for 1882—1890 (1881—82 til 1889—90) er mængden av støpsat korn anvendt til brændevin for hvert aar beregnet efter en opgave over den av brænderiernes malterier betalte maltavgift (Indst. B fra malt- og brændevinskommissionen av 1884, s. 95 (bilag til Ot. prp. nr. 11, 1892)), idet denne er dividert med avgiftssatsen.

d) for de mellemliggende aar, henholdsvis 1863—72 og 1874—81 er der gaat ut fra, at det omhandlede forholdstal gradvis er sunket (i den førstnævnte periode fra 444 til 324, i den sidstnævnte fra 307 til 283), idet man har benyttet de ovennævnte tal for 1862 og 1873 (457 og 310) som faste punkter og for 1882 (1881—82) antat forholdstallet 279²⁾.

e) for 1909 (terminen 1908—09) er intet fradrag at gjøre, idet brænderierne ikke længere betaler maltavgift (tidligere betalte de saadan, men fik godtgjørelse derfor).

2. Paa grundlag av rubrik 2 — støpsat korn til øltilvirkning — er saa det til samme tilvirkning anvendte malt beregnet ved til og med 1895 at regne 75 kg. malt pr. 100 kg. støpsat korn, hvilket er det av den ovennævnte malt- og brændevinskomite av 1903 (for alle aar) anvendte forholdstal. Senere har man gradvis forhøiet forholdstallet, til 82²/₃ i 1909, da der siden 1895 — da avgiften av det støpsatte korn blev betydelig forhøiet — ved tekniske fremskridt er lykkedes at utvinde stadig mere malt av kornet; efter opplysninger fra sagkyndig hold har man antat at der nu (1910) gjennomsnitlig utvindes ca. 83 kg. malt pr. 100 kg. korn. — Jfr. opplysninger i Indstilling (av 29 mars 1898) fra ølbeskatningskomiteen av 1897 (bilag til Stortingsmeddelelse nr. 10, 1898—99), side 25 - 26, om, at man av 100 kg. byg av almindelig vandindhold dengang efter almindelig erfaring fik 76 kg. malt av almindelig vandindhold, men at 100 kg. vandfrit byg vilde gi 86.4 kg. vandfrit malt. (Man har siden den tid lagt an paa at tilvirke stadig tørrere malt.)

¹⁾ Dette forholdstal er ogsaa hittil benyttet ved byraets beregninger over ølforbruket, 311 kg. malt svarer (for 1896) omtrent til 415 kg. støpsat korn.

²⁾ Beregnet efter de ovenfor under c omhandlede oppgaver samt hver termins brændevinsproduksjon blir der pr. 1000 liter brændevin

i 1881—82	270,	} kg. støpsat korn.
- 1882—83	288,	
- 1883—84	266,	
- 1884—85	248,	
- 1885—86	257	

3. Man gaar ut fra, at den mængde malt, der tilvirkes i det i kalenderaaret utløpende tilvirkningsaar — rubrik 3 — som regel omtrent svarer til den mængde malt, som i kalenderaaret anvendes til øltilvirkning¹⁾, naar man tillægger det i kalenderaaret indførte malt (med fradrag av det (gjen-)utførte), se tabellens rubrik 4 med note 4.

4. Av den saaledes beregnede samlede (beskattede) til øltilvirkning anvendte mængde malt (rubrik 5) er den antagne øltilvirkning (rubrik 6) beregnet efter følgende forholdstal:

For aarene 1859—70: 35 hl. øl pr 1000 kg malt. Av en i femaarsberetningen for 1861—65, 2 hefte, s. XXXV, anført liten tabel sees, at der er regnet 250 potter øl pr. tønne forbrukt korn²⁾. Da 1 tønne støpsat korn veier ca. 90 kg.³⁾, skulde der altsaa bli 278 potter (268 liter) pr 100 kg. eller 26.8 hl. pr. ton støpsat korn, da man efter det før (s. 13) anførte fik ca. 750 kg. malt av 1000 kg korn, skulde man av 1000 kg. malt faa 35.7 hl. øl.

For aarene 1870—1895 er der ved det Statistiske Centralbyraas tidligere beregninger — jfr „Statistisk Aarvog“ 1880, s 68, og 1884, s. 56, samt byraaets „Meddelelser“ for 1894, s. 148, henholdsvis for 1870—79, 1874—83 og 1884—93 — antat, at der av 1000 kg. malt utvindes 35 hl. almindelig bayerøl⁴⁾. Da man imidlertid ved de samme beregninger har antat, at 1000 kg. korn gir 810 kg. malt, mens man ved nærværende nye beregninger for disse aar kun har regnet 750 kg. malt (se ovenfor under nr. 2), vil man ved nærværende beregning komme til samme resultat ved at regne 37 à 38 hl. øl pr. 1000 kg. malt som efter byraaets tidligere beregning ved forholdstallet 35. Da der i denne periode antagelig efterhaanden er utvundet noget mere øl pr ton malt, har man ved nærværende beregning for aarene 1871—75 regnet: 36, for 1876—80: 37, for 1881—90: 38, for 1891—95 jevnt stigende indtil 40 hl. pr ton.

Efter maltskattens betydelige forhøielse i 1895 og endnu mere i løpet av de sidste 10 aar er øllet brygget betydelig lettere end tidligere. Man har derfor efter konferencer med forskjellige sagkyndige — og under hensyn til de opgaver, som indstillingen fra brændevins- og maltkomiteen av 1903, s. 86, indholder om maltforbruk og ølomsætning i aarene 1905—07 (jfr. nedenfor, s. 16) — regnet:

for 1896—1900:	45 hl. øl pr. ton malt,
- 1901:	46 - - - -
- 1902:	47 - - - -
- 1903:	48 - - - -

¹⁾ Det indenlands tilvirkede malt blir nemlig i almindelighet liggende nogen maaneder, før det benyttes (før i tiden forøvrig længere end nu, gjerne et aar eller mere).

²⁾ Dette svarer nogenlunde til det s. 12 note 3 oplyste om, at der pr. tønne malt ogsaa regnedes 250 potter øl. Av en tønne korn utvandt man nemlig ifølge ovennævnte indstilling fra maltkommissionen av 1857, s. 25, paa det nærmeste en tønne malt. (Av 1000 kg. korn utvandt man derimot kun ca. 750 kg. malt, idet maltet er adskillig lettere i vegt.)

³⁾ Jfr. Indst. B fra malt- og brændevinskommissionen av 1884, s. 115 (tabel, hvor baade tdr. og kg. er anført).

⁴⁾ Professor Waage har i en i april 1879 til finansdepartementet indsendt avhandling (se St. prp. nr. 34, 1880, s. 5) antat, at 190 pund byg gir 260 potter almindelig bayerøl. Dette svarer til 35.3 hl. pr. ton malt, hvis man regner 75 kg. malt pr. 100 kg. byg.

for	1904:	49	hl. øl	pr. ton	malt
-	1905:	50	- - -	-	-
-	1906:	51	- - -	-	-
-	1907:	52	- - -	-	-
-	1908:	53	- - -	-	-
-	1909:	54	- - -	-	-

Ved Byraaets tidligere beregninger er for aarene 1896—1903 regnet 41, for 1904—06: 44 og for 1907—08: 50 hl. almindelig bayerøl pr. ton malt¹⁾.

Ved disse ældre beregninger har man, som oplyst i Statistisk Aarbok 1909, s. 170, noten, forudsat, at den hele ølproduktion bestaar av bayerøl. Efter hvad man nu har erfaret fra sagkyndig hold og efter hvad der ogsaa fremgaar av ovennævnte opgaver i brændevins- og maltkomiteens indstilling, blir resultatet omtrent det samme, enten man regner, at der kun produceres bayerøl eller man regner den virkelige mængde øl av de forskjellige lettere og sterkere sorter; det sterkere og lettere øl veier hinanden nemlig gjensidig omtrent op. Av bryggeriernes samlede produktion, iberegnet alkoholfrit øl, utgjorde i aarene 1905—07 „almindelig øl“ (med alkoholstyrke fra 2.25 til 3.7 vegt pct.) — bayerøl, pilsenerøl, lagerøl o. l. — 83.1 pct., sterkere ølsorter (bokøl o. l.) 7.4 pct., alkoholsvakt øl (potøl o. l.) 6.9 pct. og alkoholfrit øl (vørterøl, kroneøl o. l.) 2.6 pct.

Der har rimeligvis tidligere været brygget noget mere potøl end i de senere aar, men dette opveies antagelig ved det alkoholfrie øl, der overhodet er av temmelig ny datum og i de 3 nævnte aar viser sterkt stigende tendens, mens det alkoholsvake øl viser avtagende tendens; paa den anden side viser bokølproduktionen stigende tendens. Naar der imidlertid i Ot. prp. nr. 11, 1892, s. 4, regnes med muligheten av, at ca. 100 000 hl eller mellem $\frac{1}{4}$ og $\frac{1}{5}$ av produktionen har været svakt øl, og der sammesteds — likesom av maltkommissionen av 1884, hvis indstilling er bilag til nævnte prp. — regnes 5 hl. øl pr. 100 kg. malt har man der vistnok forudsat en betydelig større potølproduktion end den virkelige

Resultaterne av disse beregninger findes i tabel 4, rubrik 6, hvor der dog for aarene 1859—61, 1877—80, 1895—96 og 1909 av særegne grunde er gjort skjønsmæssige avvigelser, jfr. tabellens note 7.

a) 1859—61. Ølforbruket kan i disse aar ikke antages at ha variert saa sterkt som malttilvirkningen, der nemlig i terminerne 1858—59 og 1859—60 (ifølge femaarsberetning 1861—65) blev forcet i paavente av maltskattens forhøielse; i den følgende termin (1860—61) gik malttilvirkningen dels av denne grund, dels paa grund av uaar ned til en brøkdæl.

b) 1877—80. Nedgangen i malttilvirkningen i 1880 (terminen 1879—80) skrev sig for en væsentlig del derfra, at der hadde henligget betydelige beholdninger fra den foregaaende termin, jfr. St. prp. nr. 6, 1880, side 3. Man har i tabellen foretat en skjønsmæssig utjevning av ølproduktionen i 1880 og de 3 nærmest foregaaende aar, saaledes at den samlede produktion for de fire aar blir omtrent den samme efter de skjønsmæssig antagne tal i tabellens rubrik 6 og de likefrem beregnede (jfr. note 7).

c) Ogsaa i 1896, aaret efter maltavgiftens forhøielse fra 21.1 til 37.1 øre

¹⁾ For eksportøl er i disse beregninger et noget lavere forholdstal benyttet.

pr. kg korn, hadde man betydelige maltbeholdninger fra foregaaende termin, hvorfor en lignende utjevning der er foretat, dog kun for 2 aar.

d) For 1909 er den direkte beregnede ølproduktion, 474 822 hl., sat ned til ca. 450 000, som ifølge opplysning fra sagkyndig hold omtrent skulde svare til den virkelige produktion, idet malttilvirkningen paa grund av bedre tider blev forøket noget utover det øieblikkelige behov.

For aarene 1905—07 stemmer resultatene av de heromhandlede beregninger godt med de ovennævnte opplysninger i brændevins- og maltkomiteens indstilling, s. 86, der grunder sig paa en summarisk opgave over driften fra samtlige bryggerier under ett, utarbeidet av Høiesterets justitiarius. Efter denne opgave skulde der være produceret eller solgt¹⁾:

	i 1905 ²⁾	i 1906 ²⁾	i 1907 ²⁾
	hl.	hl.	hl.
av alkoholfrit øl	5 876	10 529	14 955
- alkoholsvakt øl	29 744	28 945	26 034
- almindelig øl (bayerøl o. l., med 2,25— 3.7 pct. alkohol)	329 656	347 906	342 514
- sterkere øl (bokøl o. l.)	26 631	30 140	33 634
altsaa tilsammen	391 907	417 520	417 137

Hertil skulde der (ifølge samme indstilling, s. 85) for 4 fabrikmæssig drevne bryggerier, som ingen opgave har meddelt, efter hvad den Norske Bryggeriforening har oplyst, bli at tillægge ca. 10 000 hektoliter³⁾. Den samlede øltilvirkning skulde altsaa ha utgjort: i 1905 ca. 402 000, i 1906 ca. 428 000 og i 1907 ca. 427 000 hl., eller fraregnet alkoholfrit øl henholdsvis 396 000, 417 000 og 412 000 hl.

Efter tabel 4 i nærværende hefte skulde ølproduktionen ha utgjort: i 1905 427 800, i 1906: 425 952, i 1907: 418 652 hl.

Derimot er tallene efter de nye beregninger for de sidste 20—30 aar adskillig høiere end efter Byraaets ældre beregninger, hvilket hovedsagelig skriver sig fra, at det til brændevinstilvirkning anvendte malt efter de ældre beregninger har været ansat høiere, end man nu efter de ovenfor under 1 anførte opplysninger har fundet at burde gjøre; jfr. side 12—13.

Efter tabellen skulde ølforbruket i 1860-aarene ha holdt sig omtrent uforandret eller været litt nedadgaaende (den meget betydelige nedgang fra 1860 til

¹⁾ Det citerte sted s. 86 anvender uttrykket «solgt», men s. 85 anvendes «produktion» om den samme opgave for 1907; efter opplysning fra sagkyndig hold er der ingen væsentlig forskjell paa et aars ølproduktion og samme aars salg av øl.

²⁾ Indstillingen antar l. c., at aarene vil si de i aarene utløpne driftsterminer (1904—05 o. s. v.).

³⁾ Produksjonen ved smaa krusølbryggerier o. l. antages heller ikke medregnet (indstillingen s. 86).

1861 er usikker, jfr. ovenfor). I de „gode tider“ i 1870-aarene viser ølforbruket — samtidig med brændevinsforbruket — en meget betydelig stigning, hvorefter begge dele indtil noget over midten av 80-aarene i det hele viser nedgang. Sidst i 80-aarene, da tiderne var opadgaaende, var der igjen stigning, og trods de ugunstige tider i den første del av 90-aarene, viser hverken brændevin- eller ølforbruket nogen synderlig tendens til nedgang før i midten av dette tiaar. Fra 1896 til 1899 viser tallene for ølforbruket en jevn og meget betydelig stigning, mens brændevinet, der som før nævnt fra 1896 av tildels avlöstes av „laddevin“, først i 1898—99 igjen viser stigning. Fra 1900 til 1903 gik ølforbruket sterkt ned, mens det i de sidste aar har holdt sig omtrent uforandret (med litt stigning i 1909); brændevinsforbruket viser en noget lignende bevægelse, jfr. ovenfor s. 8.

Som før nævnt brygges øllet (gjennemsnitlig) betydelig lettere i de senere aar end tidligere. Ifølge analyser foretat i aarene 1854—56 har bayerøl fra 5 Kristiania-bryggerier gjennemsnitlig indeholdt 4.21 pct. alkohol¹⁾ (hvormed maa menes vegt pct.). Professor Waage antog i 1879 efter flere og til forskjellige tider anstilte analyser, at den gjennemsnitlige alkoholmængde for det i Kristiania bryggede bayerøl kunde sættes til 4.3 vegt pct. eller 5.5 volum pct.²⁾; i 1881 fandt han den gjennemsnitlige alkoholstyrke i øllet fra 3 bryggerier at være 4.11 pct.³⁾. Ifølge stadskemiker Schmelck's analyser var den midlere alkoholstyrke i bayerøl fra forskjellige Kristiania-bryggerier i 1883: 3.90, i 1886: 3.95, i 1891: 4.10 og i 1892: 3.94 vegt pct.⁴⁾.

Ifølge brændevins- og maltkomiteen av 1903 er der endvidere fundet følgende gjennemsnittsprocenter:

for Kristiania-øl:	for provins-øl:
1888—1892 3.86	1890—1896 3.83
1893—1897 3.74	Høsten 1901 3.42
1897—1901 3.50	
Høsten 1901 3.42	

Efter undersøkelser for Kristiania indeholdt bayerøl i 1896 3.7 vegt pct.⁵⁾ (ca. 4.47 volum pct.), i 1900 3.73 vegt pct. og i 1904 3.50 vegt pct. alkohol, se Statistisk Aarbok (1897, s. 168, 1901, s. 134, 1909, s. 170, overalt noten). Efter konferencer med forskjellige sagkyndige har man antat, at den gjennemsnitlige

¹⁾ St. forh. 1857, 5, O. nr. 52, s. 14, jfr. indstilling fra brændevins- og maltkomiteen av 1903, s. 4.

²⁾ St. prp. nr. 34, 1880, s. 5.

³⁾ Indstilling fra brændevins- og maltkomiteen av 1903, s. 4.

⁴⁾ Sammesteds.

⁵⁾ Ifølge indstilling fra ølbekatningskomiteen av 1897 (bilag til St. medd. nr. 10, 1898—99), s. 27, var den gjennemsnitlige alkoholprocent i bayerøl 3.55, eller 3.61 kg. alkohol pr. hl. øl.

alkoholstyrke i øl overhodet — hvad der omtrent svarer til gjennomsnittstyrken i bayerøl — senere er gaat yderligere ned til ca. 3.2 vegt pct. (ca. 4 volum pct.) i 1909.

For beregningen av alkoholmængden i øl har man i tabel 4 og tabel 5 for aarene 1851—70 regnet 4.2 vegt pct. (svarende til 5.25 liter alkohol pr. hl. øl), 1871—75: 4.1 (5.13), 1876—90: 4.0 (5.0), 1891—95: 3.9 (4.88), 1896—1900: 3.7 (4.63) og saa gradvis synkende til 3.5 (4.38) i 1904, 3.4 (4.26) i 1905 og 3.2 (4.0) i 1909.

IV. Samlet alkoholforbruk i brændevin, vin og øl.

Til slutning meddeles i tabel 5 det samlede beregnede alkoholforbruk i brændevin, vin og øl, hver for sig og tilsammen, i hvert av aarene 1851—1909, alt pr. indbygger.

Efter denne — for de enkelte aar usikre — beregning skulde det samlede alkoholforbruk fra 1851 til 1853 være gaat en ubetydelighet ned, fra 3.55 til 3.45 liter pr. indbygger, og derefter op til 4.14 liter i 1856, saa en stadig og betydelig nedgang til 2.71 liter i 1863 (tallet er dog muligvis noget for lavt); fra 1864 til 1872 holdt det sig omkring 3 liter, men steg saa til 4.57 liter i 1875. Fra 1876 til 1887 gik alkoholforbruket ned til det halve, nemlig fra 4.52 til 2.24 liter (med nogen mindre væsentlige svingninger); i 1891—95 og 1899—1902 var det atter oppe i omtrent 3 liter, men sank saa raskt ned til 2.14 liter i 1905; 1907—09 har der igjen været litt stigning (til 2.35 liter).

Tabeller.

Tabel I. Beregnet tilvirkning og forbruk av brøndevin i aarene 1851—1870.

(50 pct.s alkoholstyrke.)

Aar.	Tilvirkning i terminerne endende 30 juni ¹⁾ : 1000 potter à 50 pct. alkohol.	Tilvirket gjennomsnittlig aarlig i 3 terminer ²⁾ :		Indførsel (i kalenderaaret) med fradrag av utførsel. 1000 liter (à 50 pct.) ³⁾	Tilnærmeelsesvis beregnet forbruk (i kalenderaaret). (Rubrik 3 + Rubrik 4.)		Antagen omsætning ved detaljhandel og utskjænkning i byerne:	
		1000 potter (à 50 pct.).	omgjort til 1000 liter (à 50 pct.).		Ialt 1000 liter (50 pct.).	Pr. indbygger liter (50 pct.).	1000 liter (50 pct.).	i pct. av den hele omsætning.
	1	2	3	4	5	6	7	8
1851	⁴⁾ 10 103	7 994	7 714	863	8 577	6.09	2 266	26.4
1852	6 363	8 061	7 779	639	8 418	5.91	2 412	28.7
1853	7 406	7 957	7 679	659	8 338	5.79	2 490	29.9
1854	⁴⁾ 11 793	8 521	8 223	453	8 676	5.95	2 608	30.1
1855	8 910	9 370	9 042	453	9 495	6.42	2 700	28.4
1856	9 211	9 971	9 622	384	10 006	6.67	2 802	28.0
1857	⁴⁾ 9 473	9 198	8 876	474	9 350	6.15	2 926	31.3
1858	7 925	8 870	8 560	593	9 153	5.93	3 016	33.0
1859	6 547	7 982	7 703	695	8 398	5.35	2 966	35.3
1860	7 830	7 434	7 174	785	7 959	4.99	2 909	36.5
1861	⁵⁾ 3 174	5 850	5 645	2 318	7 963	4.93	2 861	35.9
1862	6 473	5 826	5 622	1 644	7 266	4.47	2 835	39.0
1863	5 258	4 968	4 794	1 677	(6 471)*	(3.93)*	2 870	(44.4)*
1864	7 656	6 462	6 236	1 043	7 279	4.36	2 900	39.8
1865	6 558	6 490	6 263	1 329	7 592	4.49	3 005	39.6

1866	7 334	7 182	6 931	1 721	(8 652)*	(5.07)*	3 157	(36.5)*
1867	8 726	7 539	7 275	1 211	8 486	4.95	3 319	39.1
1868	⁵⁾ 3 519	6 527	6 299	2 357	8 656	5.02	3 449	39.8
1869	⁴⁾ 8 648	6 964	6 720	2 055	8 775	5.08	3 476	39.6
1870	⁵⁾ 3 540	5 235	5 052	2 118	(7 170)*	(4.13)*	3 464	(48.3)*

- 1) I tiden fra 15 april til 15 oktober var brændevinsbrænden forbudt (l. 17 aug. 1848 § 2), indtil denne tid ved l. 28 juni 1887 § 7 forandrede til 1 juli—14 sept.
- 2) Den i rubrik 1 omhandlede termin og de 2 foregaaende terminer (for 1851 ikke de 2 foregaaende terminer, men kalenderaarene 1849 og 1850, idet de heromhandlede regelmæssige opgaver først haves fra 1 januar 1849).
- 3) Beregnet efter officielle opgaver over ind- og utførsel og regnet, at det indførte og utførte brændevin indeholdt 75 pct. alkohol, jfr. beretning om rikets økonomiske tilstand 1861—65, hefte 2, s. XXXIV; utførselen var i disse aar ganske ubetydelig.
- 4) Terminen 1849—50: 7 716 000. Stigningen i 1851, 1854, 1857 og 1869 skyldes ialfald delvis forceret tilvirkning i anledning af brændevinsavgiftens forhøielse.
- 5) Daarlig potethøst; jfr. beretning om rikets økonomiske tilstand 1856—60, s. XXVI, og St. forh. 1871, 2, St. prp. nr. 6, s. 5.
- *) Beregningens resultat synes tvilsom; jfr. rubrik 7, der imidlertid grunder sig paa et aaret i forveien avgit skjøn.

Tabel 2. Tilvirkning og forbrug av brændeivin i aarene 1871—1909.

(50 pct.s alkoholstyrke.)

Aar. (For alle rubriker: kalenderaar.)	Tilvirkning		Indførsel med fradrag av utførsel.	De offentlige beholdningers økning (+) eller minskning (÷).	Derefter beregnet forbrug (Rubr. 2 + 3 ÷ 4).	Tilnærmelsesvis beregnet virkelig forbrug ²⁾		Solgt av samlag ³⁾	
	ialt	med fradrag av denaturert m. v. ¹⁾				ialt.	pr. indb.	ialt.	i pct. av det samlede forbrug (rubr. 6).
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	1000 liter	1000 liter	1000 liter	1000 liter	1000 liter	1000 liter	liter	1000 liter	Pct.
1871.....	7 868	7 868	1 438	?	9 306	8 594	4.92	?	?
1872.....	6 406	6 406	1 515	?	7 921	8 383	4.78	?	?
1873.....	6 985	6 982	2 409	?	9 391	8 901	5.04	?	?
1874.....	6 094	6 094	5 755	?	11 849	11 030	6.19	?	?
1875.....	5 244	5 237	6 598	?	11 835	11 840	6.57	?	?
1876.....	5 842	5 831	6 426	?	12 257	12 116	6.66	914	7.5
1877.....	6 031	6 017	5 036	?	11 053	11 454	6.22	1 478	12.9
1878.....	5 974	5 967	2 498	?	8 465	9 328	5.00	1 701	18.2
1879.....	7 762	7 744	÷ 1 570	?	6 174	6 938	3.67	1 367	19.7
1880.....	7 540	7 523	÷ 78	?	7 445	7 021	3.68	1 418	20.2
1881.....	7 190	7 168	÷ 1 387	?	5 781	6 336	3.31	1 572	24.8
1882.....	7 342	7 321	÷ 102	?	7 219	6 740	3.52	1 650	24.5
1883.....	6 502	6 476	÷ 145	?	6 331	6 627	3.46	1 950	29.4
1884.....	6 351	6 323	÷ 341	?	6 664	6 553	3.41	2 059	31.4
1885.....	6 569	6 540	÷ 271	?	6 811	6 762	3.49	1 964	29.0
1886.....	5 546	5 470	÷ 359	?	5 829	6 156	3.15	2 197	35.7
1887.....	6 082	6 010	÷ 513	?	5 497	5 608	2.85	2 177	38.8
1888.....	4 943	4 901	÷ 1 080	?	5 981	5 820	2.95	2 174	37.4
1889.....	5 762	5 731	÷ 576	?	6 307	6 198	3.13	2 385	38.5
1890.....	6 220	6 191	÷ 64	?	6 127	6 187	3.12	2 741	44.3

1891.....	6 682	6 641	646	?	7 287	6 900	3.46	2 831	41.0
1892.....	5 774	5 615	664	?	6 279	6 615	3.30	2 970	44.9
1893.....	6 176	5 995	966	?	6 961	6 734	3.34	2 929	43.5
1894.....	7 271	7 091	358	?	7 449	7 286	3.59	2 723	37.4
1895.....	6 625	6 378	486	?	6 864	7 059	3.44	2 638	37.4
1896.....	5 977	5 682	÷ 1 150	?	4 532	4) 5 309	4) 2.55	2 448	46.1
1897.....	7 568	7 241	÷ 2 931	?	4 310	4) 4 384	4) 2.06	2 525	57.6
1898.....	8 718	8 330	÷ 3 152	?	5 178	4) 4 889	4) 2.29	2 809	57.5
1899.....	8 328	7 761	÷ 1 081	?	6 680	4) 6 179	4) 2.85	2 851	46.1
1900.....	6 976	6 492	699	+ 152	7 039	6 919	3.15	2 927	42.3
1901.....	7 790	7 208	586	+ 695	7 099	7 079	3.18	3 215	45.4
1902.....	7 933	7 379	259	+ 594	7 044	7 062	3.15	3 142	44.5
1903.....	7 731	7 081	207	+ 769	6 519	6 694	2.95	3 034	45.3
1904.....	8 364	7 719	÷ 256	+ 707	6 756	6 677	2.93	3 116	46.7
1905.....	7 344	6 453	÷ 686	+ 586	5 181	5 706	2.50	2 899	50.8
1906.....	8 747	8 004	÷ 1 092	+ 910	6 002	5 728	2.49	2 984	52.1
1907.....	5 997	5 277	396	÷ 602	6 275	6 184	2.68	3 375	54.6
1908.....	4 442	3 671	788	÷ 2 074	6 533	6 447	2.78	3 627	56.3
1909.....	5) 2 088	1 460	3 602	÷ 1 983	7 045	6 874	2.94	3 565	51.9

1) Fra 1882 av har man for denaturert brøndevin m. v. benyttet tallene for budgetaarene 1881—82 o. s. v.; for budgetterminer paa under eller over 1 aar er der gjort forholdsmæssig tillæg eller fradrag.

2) Tallet i rubrik 5 for vedkommende aar tillagt halvparten av tallet for det foregaaende aar og summen dividert med $1\frac{1}{2}$; herved er hensyn tat til den omstændighet, at adskillig av det tilvirkede og indførte brøndevin først forbrukes i det følgende aar.

3) De tidligere meddelte tal derover er her omregnet til 50 pct.s alkoholstyrke, idet man har gaat ut fra, at det av samlagene solgte brøndevin gjennemsnitlig har holdt 45 pct.

4) Jfr. tabellen over vinindførselen (tabel 3), noten.

5) Nedgangen skyldes brøndevinsavgiftens forhøielse (høsten 1908).

Tabel 3. Indførsel av vin i aarene 1851—1909.

Aar.	Liter		Aar.	Liter	
	ialt.	pr. indb.		ialt.	pr. indb.
1851	893 000	0.63	1881	1 785 000	0.93
1852	998 000	0.70	1882	1 736 000	0.91
1853	920 000	0.64	1883	1 633 000	0.85
1854	1 039 000	0.71	1884	1 625 000	0.84
1855	959 000	0.65	1885	1 584 000	0.82
1856	839 000	0.56	1886	1 495 000	0.77
1857	573 000	0.38	1887	1 421 000	0.72
1858	479 000	0.31	1888	1 623 000	0.82
1859	884 000	0.56	1889	1 899 000	0.96
1860	604 000	0.38	1890	2 201 000	1.11
1861	709 000	0.44	1891	2 997 000	1.50
1862	662 000	0.41	1892	2 231 000	1.11
1863	717 000	0.44	1893	1 780 000	0.88
1864	750 000	0.45	1894	2 273 000	1.12
1865	843 000	0.50	1895	2 967 000	1.44
1866	1 071 000	0.63	1896	¹⁾ 4 944 000	2.37
1867	972 000	0.57	1897	¹⁾ 5 607 000	2.66
1868	1 013 000	0.59	1898	¹⁾ 5 877 000	2.75
1869	1 090 000	0.63	1899	¹⁾ 5 010 000	2.31
1870	991 000	0.57	1900	¹⁾ 5 158 000	2.34
1871	1 163 000	0.67	1901	¹⁾ 4 523 000	2.03
1872	1 409 000	0.80	1902	¹⁾ 5 020 000	2.24
1873	1 733 000	0.98	1903	¹⁾ 4 178 000	1.84
1874	1 847 000	1.04	1904	1 945 000	0.85
1875	1 935 000	1.07	1905	1 940 000	0.85
1876	1 749 000	0.96	1906	2 389 000	1.04
1877	1 887 000	1.02	1907	2 593 000	1.12
1878	1 564 000	0.84	1908	2 505 000	1.08
1879	1 398 000	0.74	1909	2 807 000	1.20
1880	1 689 000	0.88			

¹⁾ Herav antages en betydelig del at være saakaldt «laddevin».

Tabel 4. Beregnet tilvirkning og forbrug av øl i aarene 1859—1909.

Aar.	Korn sat i støp. ¹⁾	Derav til øltilvirk- ning. ²⁾	Beregnet tilvirkning av ølmalt. ³⁾	Indført malt. ⁴⁾	Tils. malt anvendt til øl. (R. 3 + R. 4.)	Antagen tilvirkning av øl. ⁵⁾	Utførsel av øl med fradrag av indførsel.	Beregnet ølforbrug.		Beregnet alkohol- mængde heri pr. indb. ⁶⁾
								Ialt.	Pr. ind- bygger.	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	1000 kg.	1000 kg.	1000 kg.	1000 kg.	1000 kg.	Hl.	Hl.	Hl.	Liter.	Liter.
1859	ca. 12 145	9 258	6 944	1 196	8 140	7) [ca. 280 000]	∴ 95	[ca. 280 000]	[ca. 18.0]	[0.95]
1860	- 16 048	12 595	9 446	1 173	10 619	7) [- 285 000]	∴ 55	[- 285 000]	[- 18.0]	[0.95]
1861	- 5 326	3 926	2 945	426	3 371	7) [ca. 210 000]	215	[- 210 000]	[- 13.0]	[0.68]
1862	- 10 546	7 692	5 769	406	6 175	216 125	1 573	214 552	13.2	0.69
1863	- 10 090	7 837	5 878	428	6 306	220 710	1 498	219 212	13.3	0.70
1864	- 11 955	8 771	6 578	336	6 914	241 990	152	241 838	14.5	0.76
1865	- 10 446	7 808	5 856	289	6 145	215 075	∴ 111	215 186	12.7	0.67
1866	- 9 755	6 896	5 172	269	5 441	190 435	∴ 86	190 521	11.2	0.59
1867	- 10 634	7 350	5 513	210	5 723	200 305	∴ 5	200 310	11.7	0.61
1868	- 8 441	7 161	5 371	194	5 565	194 775	9	194 766	11.3	0.59
1869	- 10 069	7 031	5 273	166	5 439	190 365	1 215	189 150	10.9	0.57
1870	- 8 892	7 696	5 772	181	5 953	208 355	8 951	199 404	11.5	0.60
1871	11 549	8 439	6 329	128	6 457	232 452	15 991	216 461	12.4	0.64
1872	10 925	8 955	6 716	148	6 864	247 104	18 557	228 547	13.0	0.67
1873	13 325	11 255	8 441	296	8 737	314 532	28 728	285 804	16.1	0.83
1874	14 623	12 625	9 469	469	9 938	357 768	19 374	338 394	19.0	0.97
1875	16 850	15 093	11 320	648	11 968	430 848	16 704	414 144	23.0	1.18
1876	16 412	14 656	10 992	190	11 182	413 734	19 805	393 929	21.7	1.09
1877	16 657	14 689	11 017	596	11 613	7) ca 423 000	23 169	ca. 400 000	ca. 21.5	1.08
1878	14 999	13 739	10 304	1 119	11 423	7) - 426 000	26 396	- 400 000	- 21.5	1.08
1879	16 238	13 715	10 286	971	11 257	7) - 366 000	16 000	- 350 000	- 18.5	0.93
1880	11 617	9 842	7 382	1 237	8 619	7) - 363 000	12 668	- 350 000	- 18.5	0.93

Tabel 4 (forts.). Beregnet tilvirkning og forbruk av øl i aarene 1859—1909.

Aar.	Korn sat i støp. ¹⁾	Derav til øltilvirk- ning. ²⁾	Beregnet tilvirkning av ølmalt. ³⁾	Indført malt. ⁴⁾	Tils. malt anvendt til øl. (R. 3 + R. 4.)	Antagen tilvirkning av øl. ⁵⁾	Utførsel av øl med fradrag av indførsel.	Beregnet ølforbruk.		Beregnet alkohol- mængde, heri pr. indb. ⁶⁾
								Ialt.	Pr. indbygger.	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	1 000 kg.	1 000 kg.	1000 kg.	1000 kg.	1000 kg.	Hl.	Hl.	Hl.	Liter.	Liter.
1881	13 559	11 244	8 433	912	9 345	355 110	15 409	339 701	17.7	0.89
1882	13 001	11 017	8 263	1 116	9 379	356 402	16 845	339 557	17.7	0.89
1883	13 666	11 807	8 855	1 180	10 035	381 330	19 024	362 306	18.9	0.95
1884	13 125	11 365	8 524	1 194	9 718	369 284	14 785	354 499	18.4	0.92
1885	13 996	12 267	9 200	653	9 853	374 414	10 907	363 507	18.8	0.94
1886	10 690	9 339	7 004	878	7 882	299 516	11 998	287 518	14.7	0.74
1887	10 491	9 055	6 791	1 161	7 952	302 176	11 030	291 146	14.8	0.74
1888	11 687	10 221	7 666	1 539	9 205	349 790	12 806	336 984	17.1	0.86
1889	10 439	9 181	6 886	2 233	9 119	346 522	12 488	334 034	16.9	0.85
1890	12 941	11 480	8 610	2 622	11 232	426 816	11 728	415 088	20.9	1.05
1891	14 491	13 055	9 791	3 029	12 820	492 288	7 463	484 825	24.3	1.19
1892	13 209	11 792	8 844	3 197	12 041	467 191	4 361	462 830	23.1	1.13
1893	12 046	10 874	8 156	4 099	12 255	480 396	3 755	476 641	23.7	1.16
1894	12 370	10 976	8 232	3 751	11 983	474 527	3 577	470 950	23.2	1.13
1895	12 179	10 784	8 088	2 889	10 977	ca. 420 000	2 477	ca. 417 500	ca. 20.0	0.98
1896	8 091	7 026	5 316	3 367	8 683	ca. 414 000	2 651	ca. 411 500	ca. 20.0	0.93
1897	9 538	8 236	6 287	3 870	10 157	457 065	3 126	453 939	21.5	1.00
1898	10 362	8 835	6 803	5 532	12 335	555 075	498	554 577	25.9	1.20
1899	11 139	9 576	7 437	6 040	13 477	606 465	132	606 597	28.0	1.30
1900	10 989	9 802	7 678	5 409	13 087	588 915	38	588 953	26.8	1.24

1901	10 823	9 796	7 739	4 414	12 153	559 038	÷ 354	559 392	25.1	1.14
1902	10 662	9 399	7 488	3 774	11 262	529 314	185	529 129	23.6	1.06
1903	8 182	7 103	5 706	3 401	9 107	437 136	2 528	434 608	19.2	0.85
1904	8 490	7 212	5 842	2 677	8 519	417 431	179	417 252	18.3	0.80
1905	8 836	7 836	6 373	2 183	8 556	427 800	÷ 1 101	428 901	18.8	0.80
1906	8 869	7 701	6 289	2 063	8 352	425 952	2 168	423 784	18.5	0.78
1907	8 672	7 824	6 416	1 635	8 051	418 652	2 750	415 902	18.0	0.74
1908	8 100	7 502	6 177	1 708	7 885	417 905	2 730	415 175	17.9	0.73
1909	⁸⁾ 8 733	8 733	7 219	1 574	8 793	⁷⁾ ca. 450 000	3 071	ca. 447 000	ca. 19.0	0.76

¹⁾ I tilvirkningsterminerne, der ender 30 juni i de anførte aar; 1859—1908 efter «Indstilling fra Den departementale Brændevins- og Maltkomite av 1903 angaaende den indenlandske øltilvirkning» (Kr.a 1908), s. 6—7; 1909 efter St. prp. nr. 6 for 1910.

²⁾ Rubr. 1 med fradrag av det til brændevinstilvirkning anvendte korn (for 1909 intet fradrag, se note 8); se nærmere teksten s. 12—13.

³⁾ 1859—95 regnet 75 kg. malt pr. 100 kg. korn, senere er forholdstallet gradvis forhøiet, til 82²/₈ pr. 100 i 1909.

⁴⁾ Med fradrag av utførselen, forsaavidt trykte opgaver foreligger (for 1859—1865 findes ikke i handelsstatistikken opgaver over utførsel av fremmede varer; i 1866: ingen malteksport); for 1859—78 er ældre maal (tønder) omsat til kg. efter forholdet 77 kg. pr. tønde.

⁵⁾ 1859—70 regnet 35 hl. øl pr. ton malt, 1871—75: 36, 1876—80: 37, 1881—90: 38, saa gradvis stigende til 40 i 1895; 1896—1900: 45, 1901—09 gradvis stigende til 54 hl. pr. ton.

⁶⁾ Pr. hl. øl regnet liter alkohol: 1859—70: 5.25, 1871—75: 5.13, 1876—90: 5.0, 1891—95: 4.88, 1896—1900: 4.63, saa gradvis synkende til 4.38 i 1904, 4.25 i 1905 og 4.0 i 1909.

⁷⁾ Efter direkte beregning paa grundlag av rubr. 5 skulde ølproduktionen ha utgjort: i 1859: 284 900, i 1860: 371 665. i 1861: 117 985, i 1877: 429 681, i 1878: 422 651, i 1879: 416 509, i 1880: 318 903, i 1895 439 080, i 1896: 390 735, i 1909: 474 822 hl. De i tabellen for disse aar anførte tal er skjønsmæssige, jfr. s. 15—16.

⁸⁾ Det ubeskattede, til brændevin anvendte, ikke medregnet.

Tabel 5. Samlet beregnet alkoholforbrug i brændevin, vin og øl,

(Denaturert brændevin o. l.

Aar.	Beregnet alkoholforbrug, liter pr. indbygger:			
	i brændevin.	i vin.	i øl.	Tilsammen.
1851	3.04	0.06	²⁾ [0.45]	3.55
1852	2.96	0.07	²⁾ [0.47]	3.50
1853	2.90	0.06	²⁾ [0.49]	3.45
1854	2.98	0.07	²⁾ [0.58]	3.63
1855	3.21	0.06	²⁾ [0.66]	3.93
1856	3.34	0.06	²⁾ [0.74]	4.14
1857	3.08	0.04	²⁾ [0.81]	3.93
1858	2.97	0.03	²⁾ [0.89]	3.89
1859	2.68	0.06	²⁾ [0.95]	3.69
1860	2.50	0.04	²⁾ [0.95]	3.49
1861	2.47	0.04	²⁾ [0.68]	3.19
1862	2.24	0.04	0.69	2.97
1863	1.97	0.04	0.70	(2.71)
1864	2.18	0.04	0.76	2.98
1865	2.25	0.05	0.67	2.97
1866	2.54	0.06	0.59	3.19
1867	2.48	0.06	0.61	3.15
1868	2.51	0.06	0.59	3.16
1869	2.54	0.06	0.57	3.17
1870	2.07	0.06	0.60	(2.73)
1871	2.46	0.07	0.64	3.17
1872	2.39	0.08	0.67	3.14
1873	2.52	0.10	0.83	3.45
1874	3.09	0.10	0.97	4.16
1875	3.28	0.11	1.18	4.57
1876	3.33	0.10	1.09	4.52
1877	3.11	0.10	1.08	4.29
1878	2.50	0.08	1.08	3.66
1879	1.83	0.07	0.93	2.83
1880	1.84	0.09	0.93	2.86
1881	1.65	0.09	0.89	2.63
1882	1.76	0.09	0.89	2.74
1883	1.73	0.09	0.95	2.77
1884	1.70	0.08	0.92	2.70
1885	1.74	0.08	0.94	2.76

¹⁾ Beregnet efter følgende forhold: 0.5 liter pr. liter brændevin, 0.1 liter pr. liter vin (bortset fra aarene 1896—1903, da en højere procent er regnet: 1896—97; 0.15 og 1898—1903: 0.12); for øl er til og med 1870 regnet 5.25 liter alkohol pr. hl. øl, senere stadig mindre. Se tabellen over ølforbruget, note 6.

²⁾ Ølforbruget for de enkelte aar tilnærmelsesvis beregnet efter de i teksten s. 11—12, anførte oplysninger om det gennemsnitlige forbrug i femaarene 1846—50 til 1856—60.

³⁾ Jfr. tabel 4, note 7.

alt pr. indbygger, i hvert av aarene 1851—1909.¹⁾

ikke medregnet.)

Aar.	Beregnet alkoholforbruk, liter pr. indbygger:			
	i brændevin.	i vin.	i øl.	Tilsammen.
1886 . . .	1.58	0.08	0.74	2.40
1887 . . .	1.43	0.07	0.74	2.24
1888 . . .	1.47	0.08	0.86	2.41
1889 . . .	1.57	0.10	0.85	2.52
1890 . . .	1.56	0.11	1.05	2.72
1891 . . .	1.73	0.15	1.19	3.07
1892 . . .	1.65	0.11	1.13	2.89
1893 . . .	1.67	0.09	1.16	2.92
1894 . . .	1.79	0.11	1.13	3.03
1895 . . .	1.72	0.14	0.98	2.84
1896 . . .	1.27	0.36	0.93	2.56
1897 . . .	1.04	0.40	1.00	2.44
1898 . . .	1.14	0.33	1.20	2.67
1899 . . .	1.43	0.28	1.30	3.01
1900 . . .	1.57	0.28	1.24	3.09
1901 . . .	1.59	0.24	1.14	2.97
1902 . . .	1.58	0.27	1.06	2.91
1903 . . .	1.48	0.22	0.85	2.55
1904 . . .	1.47	0.09	0.80	2.36
1905 . . .	1.25	0.09	0.80	2.14
1906 . . .	1.25	0.10	0.78	2.13
1907 . . .	1.34	0.11	0.74	2.19
1908 . . .	1.39	0.11	0.73	2.23
1909 . . .	1.47	0.12	0.76	2.35

Forts. (Suite.)

- Nr. 111. Norges bergverksdrift 1908. (*Mines et usines.*)
— 112. Veterinærvæsenet og kjødkontrollen 1908. (*Service vétérinaire et l'Inspection de la viande.*)
— 113. Norges folkemængde 1846—1901. (*Population de droit.*)
— 114. Norges postvæsen 1909. (*Statistique postale.*)
— 115. Skolevæsenets tilstand 1907. (*Instruction publique.*)
— 116. Norges handel 1909. (*Commerce.*)
— 117. Norges skibsfart 1908. (*Navigation.*)
— 118. Norges sparebanker 1909. (*Caisses d'épargne.*)
— 119. Fængselsstyrelsens aarbok 1906. (*Annuaire de l'Administration générale des prisons.*)
— 120. Industristatistik 1906—07. (*Statistique industrielle de l'Office des Assurances de l'État.*)
— 121. Norges kommunale finanser 1907. (*Finances des communes.*)
— 122. Sundhetstilstanden og medicinalforholdene 1908. (*Rapport sur l'état sanitaire et médical.*)
— 123. Folkemængdens bevægelse 1901—1905. II. Sammendrag. (*Mouvement de la population. II. Résumé.*)
— 124. Alkoholstatistik. I. Forbruk av brændevin, vin og øl i Norge 1814—1909. (*Statistique des boissons alcooliques: J. Consommation de l'eau de vie, du vin et de la bière en Norvège, 1814 à 1909.*)

Det Statistiske Centralbyrå har derhos bl. a. utgit følgende verker:

- Statistique internationale: Navigation maritime. I, II, III, IV.* Christiania 1876, 1881, 1887, 1892.
International Skibsfartsstatistik: Tabeller vedkommende Handelsflaaderne i Aarene 1850—1886. Kristiania 1887.
Tabeller vedkommende Skibsfartsbevægelsen 1872—1894 og Handelsflaaderne 1886—1896. Kristiania 1897.
Statistisk Aarbok for kongeriket Norge. Senest utkommet: Niogtyvende aargang, 1909. Kristiania 1909. (*Annuaire statistique de la Norvège.*)
Meddelelser fra Det statistiske Centralbureau. Senest utkommet: Syvogtyvende bind 1909. Kristiania 1910. (*Journal du Bureau Central de Statistique.*)
Kongeriket Norges civile, geistlige og judicielle inndeling 1 april 1908. Kristiania 1908. Tillæg nr. 1, dat. 2 jan. 1909; Tillæg nr. 2, dat. 3 jan. 1910. (*Les divisions civiles, ecclésiastiques et judiciaires du royaume de Norvège le 1 avril 1908.*)
Fortegnelse over Norges officielle Statistik m. v. 1828—30 Juni 1889. Kristiania 1889. Med 6 tillæg, omfattende tiden fra 1 juli 1889 til 31 december 1905.
Katalog over Det statistiske Centralbureaus Bibliothek. I. 1 Juli 1890. Kristiania 1906.

Samtlige verker er at erholde tilkjops hos H. Aschehoug & Co., Kristiania.
12 december 1910.